

DİJİTAL MEDYA VE DEMOKRASİ

Ağustos 2023 Sayı: 12

DİJİTAL MEDYA VE DEMOKRASI

Günümüzde geleneksel medyanın hızla yerini alan dijital medya, sosyal medya platformlarını günlük yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Günümüzde hala analog kitle iletişim araçları olmasına rağmen çoğu araç dijitalleşmeden yararlanmaktadır. 2000'li yılların başında dijital medya; multimedya, etkileşim, otomasyon, fiziksel alanın dışında sanal kaliteyi içinde barındıran özelliklerle geleneksel medya araçlarından gözle görülür bir şekilde ayrılmıştır.

Yeni medya aracı olarak da tanımlayacağımız sosyal medya platformları ve uygulamaları, kullanıcılarına geleneksel medyadan farklı olarak katılım, seçenek ve etkileşim olanaklarını artırarak daha aktif olma imkânı tanımıştır. Bu sosyal süreçleri etkilemesinin yanında siyasi süreçleri ve siyasi mekanizmaları ve politika yapım süreçlerini de yakından etkilemiştir.

Bununla birlikte Siyaset bilimciler, sosyal medyanın sosyal olgular ve kavramlar üzerinden etkilerini araştırmıştır. Çeşitli sorgulamalar alana ilişkin yaklaşımlarını da yansıtmaktadır. Sosyal medya demokrasiyi güçlendirmiş midir yoksa zayıflatmış mıdır? Geleneksel medya ile sosyal medya arasındaki süreçte toplumsal hareketler ve demokratik söylem ve süreçler değişmiş midir? Sosyal medya ve internet özgürlük alanlarını artırmış mıdır? Dijital medya demokrasiye mi yoksa otokrasiye mi hizmet etmektedir? Gibi çeşitli soru ve sorunların peşinden gitmişler ve çeşitli varsayım ve yaklaşım geliştirmişlerdir.

Çalışma, sosyal medya ve geleneksel medya arasındaki farkları demokratikleşme ve demokrasi kavramı bağlamında ele almayı amaçlamıştır. Bu nedenle "sosyal medya ve geleneksel medya arasındaki farklar" ve "dijital çağın demokrasi ve demokratik süreçlere etkisi" şeklinde iki ana başlık üzerinde ele alınmaya çalışılmış ve daha önce bahsedilen sorular üzerinden neden-sonuç ilişkisi yeniden incelenmeye çalışılmıştır.

Sosyal Medya ve Geleneksel Medya Arasındaki Farklar

İnsanlık, tarih boyunca bilgiye ulaşmak ve iletişim kurabilmek için çeşitli araçlar geliştirmişlerdir. Modern anlamda geleneksel medyanın tarihi, Gutenberg'in matbaayı icat ettiği 15. yüzyılın sonlarına kadar geriye götürülmektedir. Matbaanın icadı ile gazeteler, kitaplar, dergiler ve diğer yazılı yayınlar kolayca basılabilir hale gelmiş ve kitlelere ulaşmaya başlamıştır. İletişim ve iletişim araçlarının çoğalması siyasal, sosyal, ekonomik birçok alanı etkilemiş ve dönüşümlerin yaşanmasına neden olmuştur.

19. yüzyılın sonlarına doğru ise radyo gibi elektronik medya araçları ortaya çıkmıştır. Radyo ve televizyonun popüleritesi, 20. yüzyılın büyük bir kısmında hızla artmış ve geleneksel medyanın en önemli araçları haline gelmiştir. Geleneksel kitle iletişim araçları radyo, televizyon, gazete ve dergi olarak sınıflandırılmaktadır.

Geleneksel kitle iletişim araçları yeni medya araçlarından önemli ölçüde ayrılmaktadır. Başlıca özelliklerinden biri, tek yönlü bir iletişim aracı olarak karşımıza çıkmasıdır. Geleneksel medya araçları bilgi akışını kişilere tek yönlü olarak sunmaktadır. Kişiler, edindikleri bilgi ve

habere cevap vermeleri, tepki göstermeleri, bilgi test etmeleri ve kontrol etmeleri dijital medya araçlarına göre daha güçtür (Çıldan, Ertemiz, Küçük, Tumuçin, & Albayrak, 2012). Bununla birlikte seçenek ve çeşitliliğin azlığı farklı tarzdaki insanların aynı iletiye maruz kalmasına ve süreç içinde pasif bir rol alarak etkileşim ağı tek yönlü olarak kısıtlanmaktadır. (Şahin M. , 2016).

20.yy.in ortalarına doğru internetin doğuşu ile birlikte geleneksel kitle iletişim araçlarının yerini yeni iletişim araçları almıştır. Yeni medya araçları: internet, cep telefonu, web siteleri, video oyunları, CD-ROM ve DVD'ler gibi araçları kapsamaktadır. Bu araçlardan en önemlisi ve diğer yeni medya araçlarının da altyapısını hazırlayan unsur, internettir. İnternet çağı, 1970'li yıllarda emelleri Savunma İleri Araştırma Projeleri Ajansı (DARPA) ve Advanced Research Projects Agency network (ARPAnet) adlı ağı başlatıldı. Tam bir internet olarak ifade edilmese de ağ üzerinden ortak bir dil geliştirmesi bakımından devrim niteliğindeydi.

İnternetin kullanımı, ilk on yılında sınırlı kişiler tarafından kullanılmaktayken internetin sınırlı ve özelleşmiş yapısı, Tim Berners-Lee adlı 1991'de Dünya Çapında Ağ'ı (World Wide Web) icat etmesiyle birlikte tamamen değişti ve çok geniş bir kullanıcı kitlenin erişmesine olanak sağladı. Web siteleri ve tarayıcıların oluşumu ve çalışma mantığı geleneksel kitle iletişim araçlarının aksine herkesin daha kolay ve daha az maliyetle erişebileceği bir alan haline getirdi. İlerleyen süreç de web sitelerindeki metin, grafikler, fotoğraflar, ses, video veya anket gibi kalabalık içerikleri kullanıcıların uzmanlaşmasından çıkararak blogların oluşmasıyla herkesin rahatlıkla kullanabileceği bir araç oldu (Pavlik & McIntosh, 2004). Blogların artan

popüleritesi vatandaş gazeteciliğini ve bağımsız haber kaynak ve içeriklerinin artmasına olanak sağladı. Blogların etkileşimin artması hiyerarşik, merkezi olmayan vatandaş kontrolünün arttığı ve katılımı teşvik ettiği için demokrasinin bir aracı olarak görüldü (Meraz, 2009).

Geleneksel kitle iletişim araçları ve yeni iletişim aracı olarak adlandırılan sosyal medya arasındaki en önemli fark; giriş kolaylığı, içeriklerin herkesin kullanımına açık olması, internetin algoritma mantığına dayanıyor olmasıdır. Geleneksel kitle iletişim araçlarının aksine çift yönlü bir iletişim söz konusudur. Özellikle sosyal medya araçları, mobil uygulamalar ve canlı yayınlar sayesinde kullanıcılar istedikleri zaman, istedikleri yerden kolayca erişim sağlayarak canlı yayınlarda anlık etkileşmektedirler. (Şahin M. , 2016)

Sosyal medya, kullanıcı için belli bir anonimlik ve mahremiyet sağlamaktadır. Ancak Pavlik ve McIntosh, kullanıcıyı izleyici olarak adlandırmış ve homojen, adresi belli, sınırlarını yitirmiş üreten ve tüketen kişiler olarak tanımlamıştır. Aynı şekilde izleyiciler isteklerine göre içerik oluşturabilen, anında geri bildirim alabilen, üretim halinde ve merkezi kontrole daha az tabi olan bireyler olarak tanımlamıştır. Kısaca farklı kimliklerin ve çoklu ortamların aktif ve pasif etkileşim halinde kalabildiği iletişim, eğlence, ticaret, haber ve bilgi kanallarını kullanan ve üreten içerik üreticilerinden meydana gelmektedir (Pavlik & McIntosh, 2004). Geleneksel medya ve sosyal medya arasındaki tüm bu farklar sosyal, siyasi ve ekonomik gibi birçok alanı büyük ölçüde değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Özellikle siyaset bilimi ve siyaset sosyolojisi uzmanları tarafından sosyal medyanın toplumla ilişkisi, toplumsal hareketler ve sosyal medyanın demokratik katılım süreçlerine ve demokrasiye etkisi

bağlamında negatif ya da pozitif bir korelasyon doğrultusunda incelemiştirlerdir.

Dijital Çağ'ın Demokrasi ve Demokratik Süreçlere Etkisi

Kapitalist ekonominin güç kazanması demokratik değer ve kurumların oluşmasıyla mümkün olmuş ve liberal demokrasiyi meydana getirmiştir. Batıdaki ülkelerin ayrılmaz bir parçası olan demokrasi ve demokratik değerler, özgür ve bağımsız medyayı da içine almaktadır. Demokratikleşme sürecinde medya hem bu süreci şekillendiren hem de besleyen yegane unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm demokratik süreçler ve demokrasiler kendi tarihi ve bağlamında gelişmiştir. Her ulusun seçim mekanizmaları, siyasi kültürü ve yaklaşımı farklılık göstermektedir. Demokratikleşme sürecinde toplumsal hareket ve değişimin etkisi ne kadar büyükse medya ve medyanın rolü de o derece büyük olmaktadır. Özellikle günümüzde bunlar birbirine bağlı değişkenleri içinde barındırmaktadır. Dijital çağda basın yayın organları ve medyanın gücü, toplumsal taban hareketlerinin en büyük tetikleyicisi olarak görülmektedir. Batı ulusları tarafından demokrasinin oluşumu açısından elzem görünen bir çıktıdır. Seçim demokrasilerinden farklı olarak bir toplumun demokrasi ölçüsü, medyanın özgürlük-denetim yaklaşımına göre değerlendirilir. Demokrasiyi güçlendirme ya da aksi yönde ilerlemesinde sosyal medya önemli bir mekanizmadır (CHAN, 2001).

Geleneksel medyadan farklı olarak sosyal medyanın kullanımı ağ demokrasi kavramını ortaya çıkarmıştır. 1990'larda artan dijitalleşme ile beraber dijital demokrasi üzerine ilk varsayım, bilgi ve iletişim teknolojisinin demokrasiyi

güçlendireceği ve demokratik süreçleri iyileştireceği yönündeydi. C. Lutz ve C. Hoffmann bilgi ve iletişim teknolojisi ve demokrasi arasındaki ilişkiyi üç yaklaşım üzerinden ele almaktadır. Bunlardan biri daha önce de değindiğimiz iyimserler kategorisidir. (Şener, Emre, & Akyıldız, 2015) İnternetin; vatandaş, temsilci ve politika yapıcılar arasında demokratik yönetim süreçlerini önemli ölçüde iyileştireceği ve siyasi katılımı artıracığı yönünde büyük bir eğilim vardı. Ancak bu iyimser dalga çok uzun sürmedi. Kötümserler internetin siyasi, sosyal ve ekonomik vb yapılarda eşitsizliği daha da derinleştireceğini iddia ettiler.

Freddie J. Jennings vd. iyi bir demokrasiyi, müzakere ve katılım olmak üzere iki temele dayandırır. (Jennings, Suzuki, & Hubbard, 2021) Ancak kötümserler, internette bu iki unsurun sorunlu çalıştığını iddia etmektedirler. İnternet çağında müzakereci ve katılımcı siyasi süreçleri, bireylerin dezenformasyon ve misenformasyona maruz kalmasından dolayı sekteye uğramakta ve kötümserlere göre demokrasiyi güçlendirici bir rol oynamamaktadır. demokrasi üzerine internetin etkisinin bir diğer çıktısı ise vatandaşların siyasi, toplumsal eylem süreçlerine katılımın da internetin vazgeçilmez rolüdür. İyimserlerin görüşü, WEB'in katılımcı pratiklerini geliştireceği ve kitlelerin siyasete katılımını büyük ölçüde teşvik edeceği yönündedir. Kötümserler ise siyasi katılım konusun da internet var olmadan önce ve sonra arasında bir fark görememekteler. İki dönem de bize benzer çıktılar vermektedir. Tüm bunlara karşılık realist yaklaşım, iyimserler ve kötümserler arasında bir noktada yer almaktadırlar.

Realistler, internetin katılımcı pratikleri üzerinde az bir etkiye sahip olacağını kabul

etmektedirler. Aktif bir kullanıcı interneti kendi amacı için kullanabilir ya da çevrimdışı olan bir kullanıcı çevrimiçi katılım zahmetine girmeyebilir. Bir diğer etken de internetin genç-yaşlı, düşük-yüksek gelirli vb gibi bölünmelere neden olacağı konusunda mutabık kalmaktadırlar (Lutz, Hoffmann, & Meckel, 2014). Çoğu araştırma, internette aktif katılımcıların genel popülasyona oranının eşit olmayan bir şekilde dağılım gösterdiğini ortaya koymaktadır. Tüm herkesin internete eşit derecede siyasi veya sivil katılımı mümkün değildir. Özellikle feminist teorisyenlere göre internetin demokratik yönetim alanında diğer kimlikler dışlanarak beyaz, zengin erkeklerin daha çok yer aldığı ve beyaz, zengin erkeklerin lehine bir mekanizmanın işler olduğu iddia edilmiştir. (Loader & Mercea, 2011)

1990'lardan günümüze kadar giderek gelişen sosyal medyanın dünya insanına daha çok alternatif ve özgürlük alanı sunduğundan şüphemiz artık yok denecek kadar azdır. Aynı şekilde özgürlük ve seçenek alanlarının çoğalmasa ağ vatandaşını sistemin içinde tutmuş ve sesinin duyulmasına olanak sağlamıştır. Sosyal medyanın hakimiyet alanını artırması ve geleneksel medya araçlarını nostaljik bir nesne haline getirmesine az bir zaman kalmasına rağmen geleneksel medya araçları ile sosyal medyanın demokrasiye ve demokratikleşme süreçlerine etkisi yeniden gözden geçirilmeye başlanmıştır. Genel eğilim geleneksel medya araçlarının bir önceki döneme göre daha demokratik bir sonraki döneme göre daha anti-demokratik süreçlerin tetikleyicisi olduğu yönündedir.

Geleneksel kitle iletişim araçları, kullanıcı merkezli bir kullanımdan ziyade medya kullanımı ve yayılması konusunda çeşitli güç ilişkilerine dayanan devlet ve ticari

kurumların tekelindeydi. Bu nedenle bilgi ya da haber, merkezi kontrolün elinde bir propaganda aracına dönüşmekteydi. Siyasi parti propagandasına ya da hükümet haberlerine maruz kalan pasif tüketici fikir ve görüşlerini dile getirememekteydi. Buna karşılık sosyal medya kullanıcı merkezli, çok sesliliği içinde barındıran devletin güç tekelinin yanında kendi duygu, düşünce ve fikirlerini yayabileceği çeşitli sosyal medya platformları bulabilmektedir. Geleneksel kitle iletişim araçlarının tek sesliliğine karşı sosyal medyanın çok sesliliği sayesinde farklı fikirlerin yer aldığı ve tartışma kültürünü beslediği düşüncesinden hareketle daha demokratik görülmüştür. Bunun yanında sosyal medya her sınıftan çeşitli sosyo-kültürel yapıyı etkilemiş ve özgürlük alanlarına artı bir rol oynamıştır (Loader & Mercea, 2011). Shaila M. Miranda vd. özgürlük ve demokrasi üzerinden sosyal medya ve geleneksel medyayı karşılaştırmıştır. Sosyal medya ve Geleneksel Medya ikili bir etkiye sahiptir. Geleneksel medya, bazı alanlarda sosyal medyadan daha demokratik ve daha özgürken bazı alanlarda ise daha otokratik ve baskıcı olabilmektedir. (Shaila M. Miranda, 2016).

Brian D. Loader da Shaila M. Miranda'yla benzer bir argümanı savunur. Sosyal medya, demokrasiyi güçlendirmenin yanında zayıflatıcı unsurları da beraberinde getirmektedir. Bunlardan biri, internetin algoritmasından kaynaklanan bireyin tercihlerine göre şekillenen sistemdir. Bu bazı sosyal ağlar üzerinde otoriter bir etki yaratabilir. Benzer şekilde politika alanında gerçekleşen çekişmeler sosyal ağların kısıtlanması ya da öncelmesi ile demokratik süreçleri tartışmalı hale getirebilir. Bir başka unsur ise sosyal medya ve dijital mecralarda filtre balonu ya da yankı odası dediğimiz izolasyona meydan vermesidir (Loader & Mercea, 2011).

Filtre balonu ya da yankı odası, internetin algoritması nedeniyle izlediğimiz ya da beğendiğimiz içeriklere benzer içeriklerin daima karşımıza çıkmasıdır. Bu da farklı görüşlere ve çeşitliliğe daha az maruz kalmamıza neden olmaktadır. Brian D. Loader göre ise yankı odası ya da filtre balonu; politik ya da apolitik vatandaşların, aktivistlerin, tüccarların ya da sadece dedikoducuların vb. kendi ilgi alanlarına ve duymak istediklerine göre içeriklerin oluşturmaları nedeniyle önyargılı, yanlış ya da hatalı bilgilerin yayılmasının daha kolay ve hızlı hale getirmiştir (Coşgun, 2022).

SONUÇ

20.yy.in ortalarında bilgi ve teknolojideki devrimsel nitelikteki buluşlar, ağ teknolojisinin ve internet çağının başlamasına yardımcı oldu. İnternet üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması ve tüm kullanıcılara açık hale gelmesi geleneksel medyadan farklı olarak erişim kolaylığı, düşük maliyet, kullanıcı içeriği ve bilgisayar teknolojisine bağlı algoritma işlerliğini kazandırdı. Bu nedenle siyaset bilimciler ilk olarak liberal demokrasinin olmazsa olmazları arasında olan müzakere, temsil ve siyasi katılım unsurlarının internet ile güçleneceği ve demokrasinin güçleneceği yönündeydi. Ancak kötümserler ve realistler tam tersi sonuçlar elde ederek, sosyal medya ve sosyal medya platformlarının demokrasiyi ve demokratik süreçleri etkilemediği hatta zayıflattığı, eko çemberi yaratarak parçalanmış ve eşit olmayan bir dünya yaratılmasına yardımcı olduğu yönünde mutabık kaldılar. Tüm bu unsurlar otokratik rejimleri ve otokrasiyi güçlendiren gözetim ve denetim araçlarına dönüştü. Özellikle sosyal medyanın bir doğrulama mekanizması ve algoritmanın anarşik yapısı bu süreci hızlandıran bir rol oynadı.

Demokrasi ve demokratikleşme hiçbir zaman tekdüze ve doğrusal ilerleyen bir süreci yansıtmamıştır. Batı ve Doğu da yaşanan demokrasi ve demokratikleşme pratikleri tamamen farklı ve kendine ait özellikleri içerisinde barındırır. Bu siyasal, kültürel ve coğrafi kimlik ve kodların farklı olmasından kaynaklanmaktadır. 1990'lı yıllardan günümüze kadar demokrasinin hızla yayılması toplumsal hareketlerden demokrasi ihracına kadar türlü zorlu süreçleri içinde barındırmaktadır. Demokratikleşme süreçlerinde medya çok önemli bir rol oynamış ve önemli bir etken olarak görülmüştür. Geleneksel medyadan sosyal medyaya kadar geçen sürede uluslararası sistem, devlet ve bireye kadar tüm analiz düzeylerinde yukarıdan aşağı doğru bir süreç izlenmiş ve birey başka bir ifadeyle kullanıcı daha aktif bir rol üstlenmiştir. Fakat daha önce de belirttiğimiz negatif özelliklerle birlikte ağ teknolojilerinde "normalleşme" olarak adlandırılan bir süreci yaratmıştır. Bu süreç dijital çağ öncesi demokrasiyi zayıflatan etkenlere karşılık gelen eşitsizlik, parçalanma, filtre balonu, popülizm, dezenformasyon, misenformasyon, slaktivizm gibi kavramların çıkmasına neden olmuştur. Bunların yanında demokrasi ve medyaya karşı baskı sadece içeriden gelen değil dışarıdan gelen baskılar üzerinden de şekillenmiştir. Batıdaki "olgun demokrasilerin" aksine otokratik ülkeler sosyal medya platformları ve uygulamaları üzerinde gözetim ve denetimi artırmış ve baskı mekanizmaları yaratarak demokratik süreçlere etkin bir şekilde müdahale edebilmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Chan, J. M. (2001). Media, Democracy And Globalisation:A Comparative Framework. *the public*, 103-118.
- Coşgun, Z. (2022, 01 26). *Sosyal Medyanın Zorlayıcı Algoritmaları: Filtre Balonları Ve Yankı Odaları*. <https://blog.youthall.com/sosyal-medyanin-zorlayici-algoritmaları-filtre-balonları-ve-yanki-odaları/>
- Çıldan, C., Ertemiz, M., Küçük, E., Tumuçin, H. K., & Albayrak, D. (2012). Sosyal Medyanın Politik Katılım ve Hareketlerdeki Rolü. *Akademik Bilişim 2012 Konferansı*, (s. 1-9). ankara.
- Jennings, F. J., Suzuki, V. P., & Hubbard, A. (2021). Social Media and Democracy:Fostering Political Deliberation and Participation. *Western Journal of Communication*, 147-167.
- Loader, B. D., & Mercea, D. (2011). Introduction Networking Democracy?Social media innovations andparticipatory politics. *Information, Communication & Society* , 757-769.
- Lutz, C., Hoffmann, C., & Meckel, M. (2014). Beyond just politics: A systematic literature review of online participation. *researchgate*, 1-36.
- Meraz, S. (2009). Is There an Elite Hold? Traditional Media to Social Media Agenda Setting Influencein Blog Networks . *Journal of Computer-Mediated Communication*, 682-707.
- Pavlik, J., & McIntosh, S. (2004). *Converging Media:An Introduction to Mass Communication*. Boston: pearson.
- Shaila M. Miranda, A. Y. (2016). Are Social Media Emancipatory or Hegemonic? Societal Effects of Mass Media Digitization. *MIS Quarterly*, 303-330.
- Şahin, M. (2016). Geleneksel Medyanın Yeni Rakibi: Yeni Medya ve Canlı Yayınlar. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 51-63.
- Şener, G., Emre, P. Ö., & Akyıldız, F. (2015). Türkiye’de Sosyal Medyanın Siyasi Katılıma Etkileri. *folklor/edebiyat*, 75-98.

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Büşra ORAK, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası ilişkiler bölümünü tamamlamış, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programına devam etmektedir. Orak, aynı zamanda DİPAM'da Odak Çalışma Grubu Stajyeri olarak görev almaktadır.

orakbusra09@gmail.com